

*Pregledni rad
Review paper*

JEL Classification: M40, M41, M42

Envera Halilčević*

ULOGA FORENZIČKE REVIZIJE U OTKRIVANJU I SPRJEČAVANJU FINACIJSKIH PREVARA

THE ROLE OF FORENSIC AUDIT IN DETECTING AND THE PREVENTION OF FINANCIAL FRAUD

Sažetak

Za obranu od računovodstvenih prijevara i pronevjera unutar poduzeća sve više se koristi forenzičko računovodstvo. U svijetu je forenzičko računovodstvo već odavno prisutno u sferi znanosti i visokog obrazovanja. Forenzičke računovođe se bave otkrivanjem i sprječavanjem organiziranog kriminala, poput pranja novca, poreznih utaja, prijevara u financijskim izvješćima i sl. Razvijanje ovog novog pristupa u borbi protiv organiziranog kriminala je i preporuka Europske unije i Ujedinjenih naroda. Za razliku od revizora koji je odgovoran za dano mišljenje o financijskim izvještajima poduzeća, forenzički revizor je odgovoran za istragu i otkrivanje prijevare. Da bi forenzična revizija bila uspješna potrebno je u njenom provođenju otkriti izvršitelja prijevare, vrijeme i mjesto izvršenja, izračunati materijalnu štetu koja je nastala uslijed prijevare, te opisati sadržaj njenog izvršenja. Zaključci istraživanja ukazuju da spoznajama o okruženju u kojem posluju poduzeća, financijskim prijevarama i forenzičkom računovodstvu dolazi

Primljeno: 25.05.2019; Prihvaćeno: 09.06.2019

Submitted: 25-05-2019; Accepted: 09-06-2019

* **Envera Halilčević**, Mag oec, SVEUČILIŠTE/UNIVERZITET “VITEZ”, u Vitezu, viši asistent, student III ciklusa studija na studijskom programu “Finansije, Računovodstvo i Revizija”, email: envera.halilcevic@unvi.edu.ba; enverahalilcevic@gmail.com

se do pretpostavki, da je uvođenje forenzičkog računovodstva i forenzičke revizije učinkovita mjera za sprječavanje finansijskih prijevara i nerealnog prikazivanja finansijskih izvješća gospodarskih subjekata. Forenzičko računovodstvo i forenzička revizija popunjavaju prazninu koja postoji u radu nadzornih organa u dokazivanju prijevara i drugih nedopuštenih radnji u poduzeću. da je uvođenje forenzičkog računovodstva i forenzičke revizije učinkovita mjera za sprječavanje finansijskih prijevara i nerealnog prikazivanja finansijskih izvješća gospodarskih subjekata. Forenzičko računovodstvo i forenzička revizija popunjavaju prazninu koja postoji u radu nadzornih organa u dokazivanju prijevara i drugih nedopuštenih radnji u poduzeću. da je uvođenje forenzičkog računovodstva i forenzičke revizije učinkovita mjera za sprječavanje finansijskih prijevara i nerealnog prikazivanja finansijskih izvješća gospodarskih subjekata. Forenzičko računovodstvo i forenzička revizija popunjavaju prazninu koja postoji u radu nadzornih organa u dokazivanju prijevara i drugih nedopuštenih radnji u poduzeću.

Ključne riječi: prijevare, manipulacija finansijskih izvješća, forenzičko računovodstvo, forenzička revizija, Bosna i Hercegovina.

Abstract

For the defense of accounting fraud and embezzlement within the company is increasingly being used forensic accounting. In the world forensic accounting has long been present in the field of science and higher education. Forensic accountants are involved in detecting and preventing organized crime, such as money laundering, tax evasion, fraud in financial reports, and so on. The development of this new approach to the fight against organized crime is the recommendation of the European Union and the United Nations. Unlike an auditor who is responsible for giving an opinion on the financial statements of a company, a forensic auditor is responsible for investigating and detecting fraud. In order for a forensic audit to be successful it is necessary to its implementation reveal the perpetrators of fraud, time and place of execution, to calculate the damage that occurred as a result of fraud, and to describe the content of its execution. Conclusions of the research indicate that the knowledge about the environment in which businesses operate, financial fraud and forensic accounting are based on assumptions, that the introduction of forensic accounting and forensic audit is an effective measure to prevent financial fraud and unrealistic presentation of financial reports of economic entities. Forensic accounting and forensic revision fill the gap that exists in the work of supervisory bodies in proving fraud and other unauthorized actions in the company.

Key words: scams, manipulation of financial reports, forensic accounting, forensic revision Bosnia and Herzegovina.

UVOD

Današnju ekonomiju obilježava proces globalizacije, ubrzano kretanje dobara, usluga, kapitala i radne snage, kao i sve veći napredak u razvoju informacionih tehnologija. To se odražava i na preduzeća koja imaju sve više poslovnih i finansijskih transakcija koje uključuju, kako domaće aktere, tako i aktere iz drugih država sa različitom regulativom i praksama, posebno u oblasti cjenovne, poreske i monetarne politike, što čini osnov za malverzacije. U trci za stjecanjem što većih profita, na ciljani rok, smišljaju se vrlo sofisticirani načini koji su u svojoj suštini prevara ili čak kriminalna radnja. Za ispitivanje i otklanjanje nepravilnosti u poslovanju preduzeća, te za efikasnu prevenciju prevara odgovorna je funkcija nadzora. Zaposlenici, uprava, nadzorni odbor, interna i eksterna revizija, imaju značajne uloge u upravljanju rizicima prevara.

U kontestu navedene problematike istraživanja definiše se problem istraživanja:

Finansijske prevare su ozbiljan problem i za razvoj privatnog sektora u Bosni i Hercegovini. One dovode do nezakonitih prihoda, koje nanose štetu po budžet države i prepreka su za investiranje i razvoj tržišne privrede. Finansijske prevare dovode do negativnih posljedica, i za preduzeće, i za društvo. Ukupna šteta uključuje i indirektno gubitke koji se ogledaju u narušavanju ugleda poduzeća, gubitku klijenata, padu cijena dionica i slično. Rizik finansijskih prevara se povećava zbog nepostojanje preventivnih mjera kontrole i korporativne kulture koje dosljedno sankcionišu nezakonita djelovanja.

Na globalnom nivou forenzičko računovodstvo predstavlja jedan od načina presjecanja veza oranzovanog kriminala i kanala ilegalnog sticanja profita. U Bosni i Hercegovini je ova tema često zanemarena. Nerijetko se pojam i zadaci forenzičkog računovodstva i forenzičke revizije pogrešno tumače, a posebno značaj forenzičkog računovodstva u odnosu na ostale oblike nadzora, poput kontrole i inspekcije. Dio razloga je i u nedostatku autoritativnih tekstova iz ovog područja, kao i nespremnosti Bosne i Hercegovine da prati novije europske trendove u oblasti forenzike.

Tradicionalna nezavisna revizija finansijskih izvještaja obezbjeđuje, objektivno uvjeravanje da su finansijska izvješća koja su predmet posmatranja, u saglasnosti sa općeprihvaćenim računovodstvenim principima i da predstavljaju korektno i fer finansijsku poziciju posmatranog preduzeća, u svim materijalnim aspektima. Forenzičko računovodstvo i forenzička revizija daju malo dublji i detaljniji pregled s ciljem otkrivanja finansijskih prevara u finansijskim izvješćima posmatranog poduzeća, ne uzimajući u obzir veličinu materijalnosti, tj. stepen utjecaja materijalnosti na istinitost i objektivnost finansijskih izvještaja.

U današnjici, u sudskim postupcima se sve više primjenjuju i saznanja iz drugih znanstvenih disciplina, što i forenziku stavlja u interdisciplinarno područje. Danas, da bi se došlo do argumentovane i na činjenicama zasnovane sudske presude, koriste se sva znanstvena dostignuća. To je jedan i od razloga, da se forenzičkom računovodstvu i forenzičkoj reviziji daje prednost po pitanju rasvjetljavanja finansijskih prijevara u finansijskim izvješćima, razjašnjavanju finansijskih odnosa, transakcija, kao i sprječavanju i otkrivanju finansijskih prevara koje mogu biti predmet sudskog postupka.

Brojni finansijski skandali i kompjuterske prevare potresajući finansijske sisteme čitavog svijeta su povećali značaj istraga o prevarama. Finansijske prevare u finansijskim izvješćima su doprinijele da velike revizorske kompanije pružaju usluge forenzičke revizije, koja predstavlja oblast još neuređenu profesionalnom regulativom i standardima. Istraživanja prijevara, u suvremenom poslovanju, kada se najveći dio transakcija obavlja putem Interneta, poslovne knjige i dokumentacija koriste u elektronskoj formi, postalo je

sve teže. Načinima prevara se pristupa tako da se prikrivaju svi tragovi pa je internim revizorima jako teško, ponekad i nemoguće, uočiti probleme u poslovanju poduzeća.

Što je forenzičko računovodstvo, forenzička revizija, koji su im ciljevi i zadaci, kakve su im karakteristike, te tko su forenzičke računovođe i forenzički revizori, neka su od brojnih pitanja koja se postavljaju pred teoriju računovodstva, revizije i financija. U nastavku rada će biti izloženi pojam i razvoj forenzičkog računovodstva i revizije kako bi dobili potpuniju sliku i obuhvat ove discipline, kao društveno korisnog interdisciplinarnog pristupa rješavanju društvenih problema.

TEORIJSKA RAZMATRANJA

Širenja financijskih tržišta dovode do promjena u poslovnom okruženju preduzeća, te ni revizija financijskih izvješća nije dovoljna da zaštiti interese njihovih korisnika. Primarni posao eksternog revizora nije otkrivanje, zloupotreba, manipulacija financijskim izvještajima, nego davanje mišljenja o financijskim izvještajima uvažavajući revizijske standarde i procedure. Prema relevantnim mišljenjima (Kapić, R., 2002:242) „vanjski revizori nisu odgovorni za:

- autentičnost dokumenata i obučenosť zaposlenih,
- pronalaženje namjernih grešaka vezanih za tajne sporazume,
- osiguranje i garantovanje da će sve materijalne greške u izvješćima biti otkrivene.“

Revizori ne ispituju sve poslovne događaje nego se služe procjenama, te tom metodologijom je teško utvrditi prevare i manipulacije. Osnovni zadatak svakog revizora nije otkrivanje manipulacija, prevara, falsifikovanja dokumentacije i knjigovodstvenih evidencija. Revizori posao obavljaju na temelju procjena i ne pregledaju sve transakcije, jer to nije smisao revizije. Sama revizija financijskih izvještaja ima zadatak da da revizorsko mišljenje o financijskim izvješćima posmatranog poduzeća, i to sljedeći revizorske standarde i procedure. Eksterni revizor je odgovoran za dato mišljenje o financijskim izvješćima poduzeća, a forenzički revizor je odgovoran za istragu i otkrivanje prevare.

Forenzički revizor se fokusira na pronalaženje izvršilaca prijevare, načina na koji je izvršena prijevara, kao i samog njenog utjecaja na poduzeće. Interes forenzičkog revizora za politiku i procedure interne kontrole leži u procjenjivanju u procjeni slabosti internih kontrola poduzeća. Forenzički revizor svoj rad koncentriše na otkrivanje prevara i manipulacija financijskim izvještajima. Forenzički revizor ispituje stvarno stanje i poslovanje preduzeća sa aspekta interesa korisnika financijskih izvještaja, poslovnih partnera ili vlasnika preduzeća koji izrazi sumnju u poslovanje preduzeća. Ti izvještaji nisu namjenjeni široj javnosti.

Prema mišljenju autora knjige (Piljić, J.,2012:429) „Praksa je pokazala da sama revizija financijskih izvještaja donekle stvara zaštitu od zloupotrebe kreativnog računovodstva, ali , nažalost, ne dovoljnu.“

Greške i prevare koje imaju materijalni efekat, a koje se ne otkriju u revizorskim postupcima, djeluju na dobivanje iskrivljene slike o financijskoj situaciji preduzeća, što uzrokuje donošenje loših odluka korisnika računovodstvenih izvještaja. Tradicionalna nezavisna revizija financijskih izvještaja obezbjeđuje, objektivno uvjeravanje da su finansijski izvještaji koji su predmet posmatranja, u saglasnosti sa opšteprihvaćenim

računovodstvenim principima i da predstavljaju korektno i fer finansijsku poziciju posmatranog preduzeća, u svim materijalnim aspektima. Forenzičko računovodstvo i forenzička revizija daju malo dublji i detaljniji pregled s ciljem otkrivanja finansijskih prevara u finansijskim izvještajima posmatranog preduzeća, ne uzimajući u obzir veličinu materijalnosti, tj. stepen uticaja materijalnosti na istinitost i objektivnost finansijskih izvještaja.

U današnjici, u sudskim postupcima se sve više primjenjuju i saznanja iz drugih naučnih disciplina, što i forenziku stavlja u interdisciplinarno područje. Danas, da bi se došlo do argumentovane i na činjenicama zasnovane sudske presude, koriste se sva naučna dostignuća. To je jedan i od razloga, da se forenzičkom računovodstvu i forenzičkoj reviziji daje prednost po pitanju rasvjetljavanja finansijski prevara u finansijskim izvještajima, razjašnjavanju finansijskih odnosa, transakcija, kao i sprečavanju i otkrivanju finansijskih prevara koje mogu biti predmet sudskog postupka. Prema mišljenju autora rada (Bošković, M., 2011:93) „*termin „forenzički“ potiče od latinskog pridjeva forensis, što znači forum ili onaj koji je na trgu.*“ Forum ili trg u starom Rimu je bio mjesto obavljanja trgovine, rasprava, pa i suđenja. Tadašnja suđenja su se razlikovala od današnjih. Razvojem nauke i tehnike, sudske presude su se sve više oslanjale na prikupljene tragove i materijalne dokaze.

Prema mišljenju autora rada (Petković, A., 2011:93) „*To je proces koji obuhvata istraživanje cjelokupnog finansijskog sistema i potencijalnog djelovanja računovođe kao vještaka, ukoliko finansijska prevara dospije na sud. S druge strane, forenzička revizija je podvrsta forenzičkog računovodstva i odnosi se na posebne postupke koji se provode s ciljem predočavanja dokaza*“.

Forenzičko računovodstvo i forenzička revizija se danas izučavaju na mnogim Univerzitetima kao posebna disciplina. U ovoj oblasti se obučavaju interni i eksterni revizori. IAPC (Komitet za međunarodne revizijske standarde radi na kreiranju strogih standarda koji se odnose na oblast forenzičke revizije. Danas u svijetu postoje i brojne organizacije koje podržavaju razvoj i upotrebu forenzičke revizije kao što su: ACFE (Association of Certified Fraud Examiners), American College of Forensic Examiners, Association of Certified Fraud Specialists, National Association of Certified Valuation Analysts, AICPA (American Institute of Certified Public Accountants, i sl.

Prema mišljenju autora rada (Buckhoff, A.T., 2008.) AICPA američki institut za certificirane javne računovođe definira forenzičku reviziju kao oblast, koja primjenjuje računovodstvene principe, teorije i discipline na činjenice ili pretpostavke u pitanjima sudskih sporova, obuhvatajući pri tome svaku granu računovodstvenog znanja. Dvije vrste usluga se odnose na forenzičku reviziju:

- usluge u kojima forenzički revizor ima ulogu u sudskim sporovima kao savjetnik ili ekspert,
- usluge koje obuhvataju provođenja istraga i koje mogu uključivati i svjedočenja na sudu.

U literaturi, neki autori koriste pojam istraga prevare umjesto forenzička revizija, gdje navode da je razlika između revizije i istrage u primjeni standarda i postupaka. Istraga ima osnovu na postupcima i pravilima regulisanim kaznenim i građanskim pravom. Revizija ima osnovu na računovodstvenim i revizijskim načelima, politikama i procedurama. Prema mišljenju autora rada (Buckhoff, A.T., 2008:4) „U provođenju

revizije finansijskih prevara revizori trebaju razmatrati cilj revizije i poduzimati aktivnosti s ciljem podnošenja slučaja sudskom procesu, pri čemu se odvija *nevidljiv prelaz iz revizije u istragu*.“

Otkrivanje i dokazivanje prevara je istraživački posao sa komponentama rada revizora i rada kriminalnog istražioca. Forenzičko računovodstvo i forenzička revizija je oblast koja ima potencijal, kao i metode otkrivanja nepravilnosti u poslovanju poduzeća. Postoji vjerovatnoća da menadžment preduzeća prezentira nevjerodostojne i iskrivljenje finansijske podatke i čini protivzakonite postupke u formiranju knjigovodstvenih dokumenata. Gubici velikih poduzeća uzrokovani činjenjem nepravilnosti i kriminalnim radnjama zaposlenih ili menadžmenta, ukazuju na činjenicu da postoje uslovi i okolnosti koje pogoduju pojavi računovodstvenih grešaka i prevarama u finansijskim izvještajima.

DOPRINOS FORENZIČKE REVIZIJE U OTKRIVANJU I SPRIJEČAVANJU FINANSIJSKIH PREVARA

Financijski izvještaji sastavljeni upotrebom kreativnog računovodstva ne odražavaju pravu vrijednost poduzeća, mogu sadržavati skrivene gubitke ili latentne rezerve. To nije vidljivo odmah, ali ugrožava vjerodostojnost finansijskih izvještaja kao i informacija u njima. Uloga i odgovornost menadžmenta poduzeća, računovodstva i revizora je od presudnog značaja, jer adekvatno obavljanje aktivnosti s njihove strane ima za rezultat tačno i istinito finansijsko izvještavanje. Forenzičko računovodstvo zahtjeva kreativnost, jer se često u toku sudskih postupaka trebaju razjasniti složeni finansijski koncepti za publiku koja nema temeljno računovodstveno znanje. U tom slučaju nije iznenađujuće da je američka agencija FBI potvrdila da je jedan od ključnih elemenata bio stvaranje standardiziranog, profesionalnog istražnog položaja pod nazivom forenzički računovođa. Forenzički računovođa u FBI vodi finansijski istražni dio složenih slučajeva u širokom rasponu, uključujući i istraživanja zločinaca svih vrsta koji su uključeni u finansijske prevare.

Neke od odgovornosti forenzičkog računovođe i forenzičkog revizora su:

- Provođenje temeljitih forenzičkih finansijskih analiza poslovnih i ličnih evidencija profila pojedinaca ili skupine koja je identifikovana kao sudionik ilegalnih aktivnosti;
- Učestvovanje u prikupljanju dokaza i priprema povezanih naloga za pretresanje sa finansijskom analizom;
- Identifikovanje i praćenje financiranja izvora i međusobno povezanih transakcija;
- Sastavljanje izvještaja i zaključaka i otkrivenih događaja, prezentiranje finansijskih istraživačkih izvještaja;
- Sastanci sa tužiteljima, rasprava o strategijama i svjedočenje kada su potrebne činjenice ili vještačenje u sudskim postupcima.

Prema mišljenju autora rada (Simeunović, N., 2011:42) „*Sistem interne kontrole, interne revizije i odbora za reviziju su ključni elementi u sprečavanju prevara, koje se javljaju kroz zloupotrebu imovine kao i onih koje koriste finansijske izvještaje kao instrument prevare. S druge strane, eksterna revizija i forenzička revizija djeluju reaktivno u cilju otkrivanja prevare ili greške, da bi obezbjedili pouzdanost i legitimnost finansijskih izvještaja*“.

Specifičnosti zadataka forenzičkog računovođe i forenzičkog revizora su rezultat razvoja osjećaja za istraživanje i otkrivanje finansijskih prevara. Upravo samo zadaci forenzičkog revizora, dovode do toga, da se stavovi i obaveze forenzičkog revizora razlikuju od stavova drugih revizora. Forenzički revizor se nastoji fokusirati na pronalaženje odgovornih za finansijske prevare, načina na koji se izvršila prevara i uticaja te iste prevare na preduzeće. Interes forenzičkog revizora za politiku i procedure interne kontrole u preduzeću je u procjenjivanju slabosti a ne snage internih kontrola. Da bi otkrio sheme finansijske prevare po kojim je zaobidena interna kontrola, forenzički revizor razmišlja kao varalica. U reviziji finansijskih izvještaja postoji prag značajnosti, ali u forenzičkoj reviziji, svaki iznos, i onaj najmanji je veoma bitan.

Svrha ovog rada je ukazati na potrebu davanja značaja forenzičkom računovodstvu i forenzičkoj reviziji u savremenom poslovanju, u smislu sprečavanja i otkrivanja manipulacija u finansijskim izvještajima, te finansijskih prevara i kriminalnih radnji. Zadaci i ciljevi forenzičkog računovodstva i forenzičke revizije su razlog drugačijem pristupu finansijskim izvještajima, po pitanju materijalnosti, obuhvatanja prevare, te načina prikupljanja dokaza o prevari.

Temeljne referense problema, i predmeta istraživanja definiranih u ovom radu odredili su naučni okvir za postavljanje radne hipoteze:

H1. Uvođenje forenzičkog računovodstva i forenzičke revizije kao profesije efikasna je mjera za sprečavanje i otkrivanje grešaka, prevara i manipulacija finansijskim izvještajima poduzeća i većeg povjerenja javnosti i korisnika finansijskih izvještaja.

PH1. Forenzičko računovodstvo i forenzička revizija popunjavaju prazninu koja postoji u radu nadzornih organa u dokazivanju prevara i drugih nedozvoljenih radnji u poduzeću.

Stalne promjene i složeniji uvjeti poslovanja poduzeća, praćeni kontinuiranim razvojem informacionih tehnologija u poslovanju, formiraju okruženje u kojem postoji veća vjerovatnoća za nastanak grešaka i prevara. Finansijski gubici kompanija prouzrokovani činjenjem nepravilnosti i manipulacijama su povećali potrebu za uvođenjem forenzičkog računovodstva i forenzičke revizije kao instrumenta za istraživanje prevara.

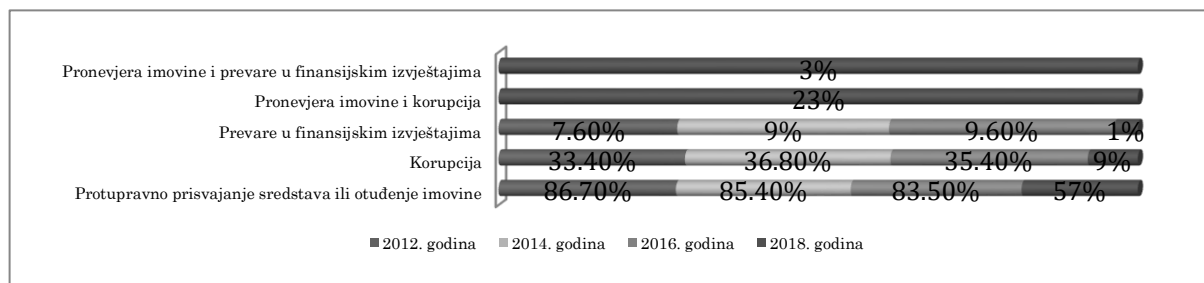
ULOGA FORENZIČKE REVIZIJE U OTKRIVANJU FINANCIJSKIH PRIJEVARA PREMA SVJETSKOJ ORGANIZACIJI ZA BORBUN PROTIV PRIJEVARA

Prema literaturi veći procenat otkrivenih prevara pripada forenzičkim računovođama na temelju dobrovoljnih priznanja, anonimnih dojava i sl. Forenzički računovođa ili forenzički revizori rade sa velikim skupom informacija i izvora informacija, mogu identifikovati osumnjičene, eliminirati irelevantne informacije i sužavanjem izbora potvrditi prevaru. Angažman forenzičkog računovođe nije na regulatornoj osnovi. Ukoliko postoji potreba angažovanja forenzičkog računovođe može biti i od strane regulatornih tijela ili vlasnika preduzeća ali i ostalih korisnika finansijskih izvještaja. Prema (AICPA, 2009.), „*Američki institut ovlaštenih javnih računovođa (AICPA) u okviru usluga koje forenzični računovođe mogu pružati navode: otkrivanje nepravilnosti u finansijskim izvještajima, utvrđivanje ekonomskih šteta, sprječavanje, otkrivanje i odgovor na prijave, vrednovanja, predviđanje bankrota i insolventnosti te*

usluge u području restrukturiranja poslovnih subjekata, usluge u području obiteljskog prava te usluge u području računalne forenzike. Prema rezultatima istraživanja koje je AICPA provela 2009. godine u Sjedinjenim Američkim Državama, kao najznačajnije usluge forenzičnih računovođa izdvojene su: otkrivanje nepravilnosti u finansijskim izvještajima, sprječavanje i otkrivanje prevara te utvrđivanje ekonomskih šteta.“ Udruženje ovlaštenih istražitelja prevara Association of Certified Fraud Examiners – ACFE je najveća svjetska organizacija koja omogućava edukovanja i obrazovanja za borbu protiv prevara i pronevjera.

U nastavku rada ćemo ukazati na ulogu forenzičkog računovodstva i forenzičke revizije u otkrivanju i sprečavanju prevara prema međunarodnoj organizaciji za borbu protiv prevara ACFE. Udruženje ovlaštenih istražitelja prevara Association of Certified Fraud Examiners – ACFE je najveća svjetska organizacija koja omogućava edukovanja i obrazovanja za borbu protiv prevara i pronevjera. Prema svjetskoj organizaciji za borbu protiv prevara od tri navedene kategorije profesionalnih prevara i zloupotrebe imovine u njihovoj studiji najčešće prevare se odnose na zloupotrebu imovine 89% slučajeva u njihovoj studiji, uzrokujući gubitke od oko 114.000USD. Zatim slijedi korupcija 38% slučajeva u njihovoj studiji sa finansijskim gubicima od oko 250.000USD. Prema studiji ACFE najmanji procenat se odnosi na prevare u finansijskim izvještajima 10%, ali uz najveće finansijske gubitke od oko 800.000USD. U narednom grafikonu je prikazana učestalost profesionalnih prevara i zloupotrebe imovine prema pojavnim oblicima ACFE.

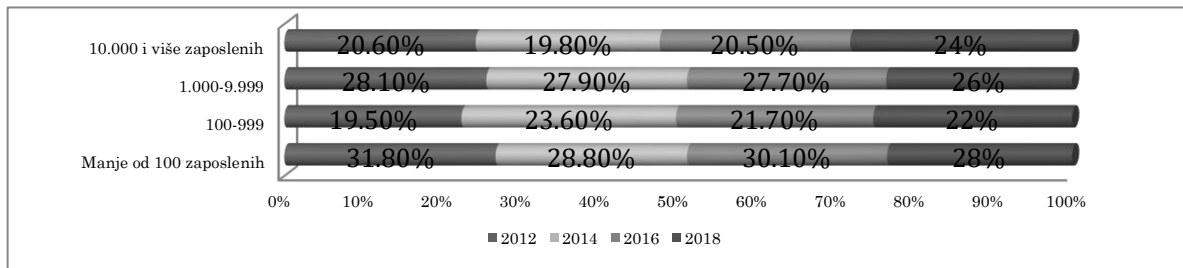
Grafikon 1. Profesionalne prevare prema kategorijama učestalosti u periodu od 2012. do 2018. godine (zaključno sa posljednim izvještajem ACFE) u (%)

Izvor: Prilagođeno prema ACFE. (2018). Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse., dostupno na ACFE Inc (US) <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2018/>, (pristupljeno 22.03.2019).

Veličina poduzeća i broj zaposlenika može djelovati na priliku za profesionalne prevare kao i na mogućnosti uvođenja određenih instrumenata u borbi protiv finansijskih prevara. Naredni grafikon pokazuje da prema ACFE najveći postotak profesionalnih prevara prema istraživanjima se odnosi na mala preduzeća (manje od 100 zaposlenih), 28% i da su pretrpjeli najveće finansijske gubitke 200.000USD u izvještaju 2018. godine.

Grafikon 2. Učestalost profesionalnih prijevara i zloupotrebe imovine u odnosu na veličinu poduzeća u periodu od 2012. do 2018. godine (zaključno sa posljednim izvješćem ACFE) u (%)

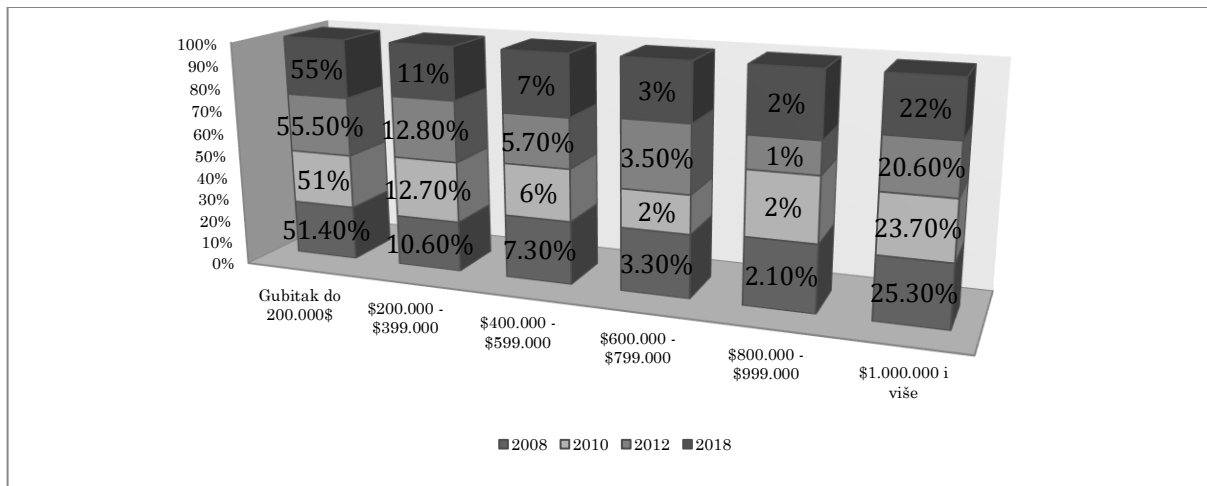

Izvor: Prilagođeno prema ACFE. (2018). Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse., dostupno na ACFE Inc (US) <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2018/>, (pristupljeno 22.03.2019).

Veća poduzeća obično imaju više sredstava za ulaganja u programe protiv prevare, kao i veću mogućnost razdvajanja dužnosti među zaposlenicima kako bi se spriječile prevare. Mala i srednja poduzeća zbog oskudnosti sa potrebnim resursima sa aspekta troškova, imaju smanjene sklonosti prema reviziji. Sa povećanjem veličine poduzeća dolazi i do povećanja rizika efikasnosti i tu se javljaju problemi u odnosima između uprave i zaposlenih.

Prema svjetskoj organizaciji za borbu protiv prevara Association of Certified Fraud Examiners – ACFE, u izvještaju od 2012. godine od 1.388 pojedinačnih slučajeva prevare koji su prijavljeni, 1.379 uključilo je informacije o ukupnom gubitku dolara. Srednji gubitak za sve te slučajeve bio je 140.000 USD, a više od jedne petine uključenih slučajeva bilježi gubitke od najmanje milion dolara. Ukupna raspodjela gubitaka bila je izrazito slična onoj u 2010. godini i studije iz 2008. godine. Ukupni gubitak uzrokovan slučajevima u izvještaju od 2018. godine premašuje 7,1 milijardu USD. Iako se ne zna ukupan broj slučajeva prevare koji su se dogodili globalno tokom perioda istraživanja, može se pretpostaviti da je 2690 slučajeva uključeno u studiju predstavljaju samo mali dio prevare protiv organizacija širom svijeta tokom tog perioda. Ukupni gubitak uzrokovan slučajevima prevare u izvještajima od 2012. godine do 2018. godine je predstavljen u narednom grafikonu.

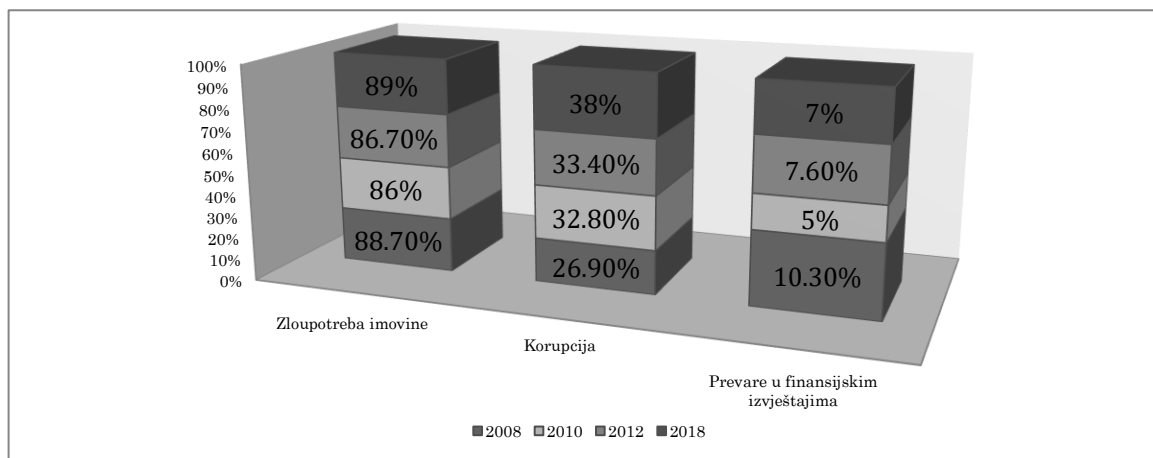
Grafikon 3. Koliko profesionalna prevara košta preduzeće prema kategorijama učestalosti u periodu od 2012. do 2018. godine (zaključno sa posljednim izvještajem ACFE) u (%)

Izvor: Prilagođeno prema ACFE. (2018). Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse., dostupno na ACFE Inc (US) <https://www.acfe.com/report-to-the-nations2018/>, (pristupljeno 22.03.2019).

Prema Svjetskoj organizaciji za borbu protiv prevara od tri navedene kategorije profesionalnih prevara i zlupotrebe imovine u njihovoj studiji najčešće prevare se odnose na zlupotrebu imovine 89% slučajeva u njihovoj studiji, uzrokujući gubitke od oko 114.000USD. Zatim slijedi korupcija 38% slučajeva u njihovoj studiji sa financijskim gubicima od oko 250.000USD. Prema studiji ACFE najmanji procenat se odnosi na prevare u financijskim izvještajima 7%, ali uz najveće financijske gubitke od oko 800.000USD (grafikon 4.).

Grafikon 4. Profesionalne prevare prema kategorijama učestalosti u periodu od 2012. do 2018. godine (zaključno sa posljednim izvještajem ACFE) u (%)

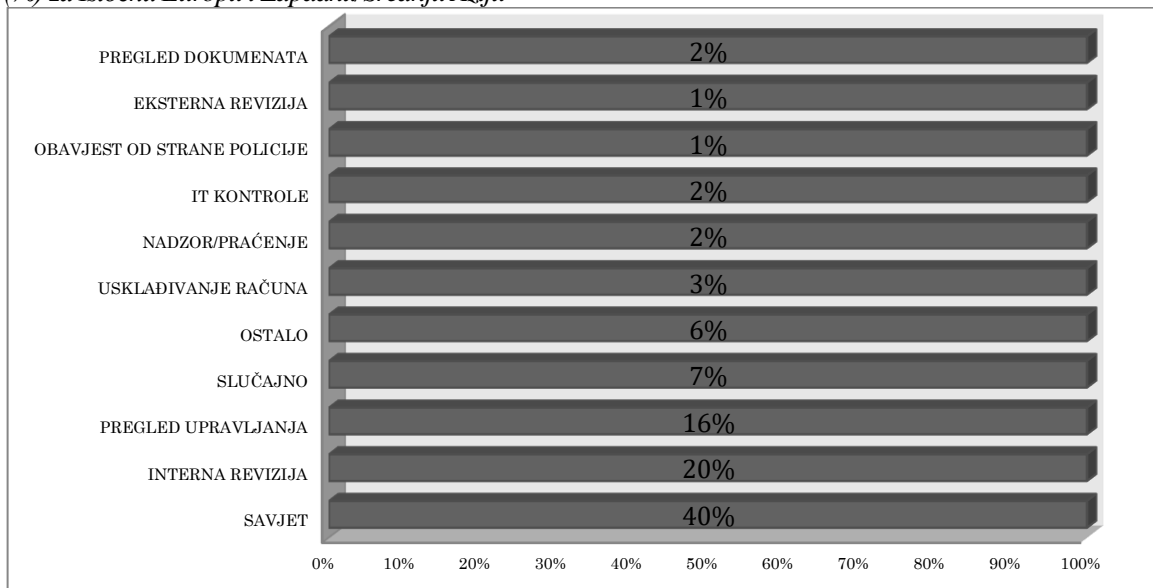

Izvor: Prilagođeno prema ACFE. (2018). Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse., dostupno na ACFE Inc (US) <https://www.acfe.com/report-to-the-nations2018/>, (pristupljeno 22.03.2019).

Kako svaka prevara inherentno uključuje veliki napor pri skrivanju iste, mnoge prevare i slučajevi u poduzećima neće nikada biti otkriveni, kao ni financijski gubici koji se nisu utvrdili. Bilo koji pokušaj kvantificiranja financijskog gubitka posmatranog preduzeća će uglavnom biti procjena. Ne postoji sistem interne kontrole u poduzećima koji može eliminirati sve greške, naročito manipulacije financijskim izvješćima, te

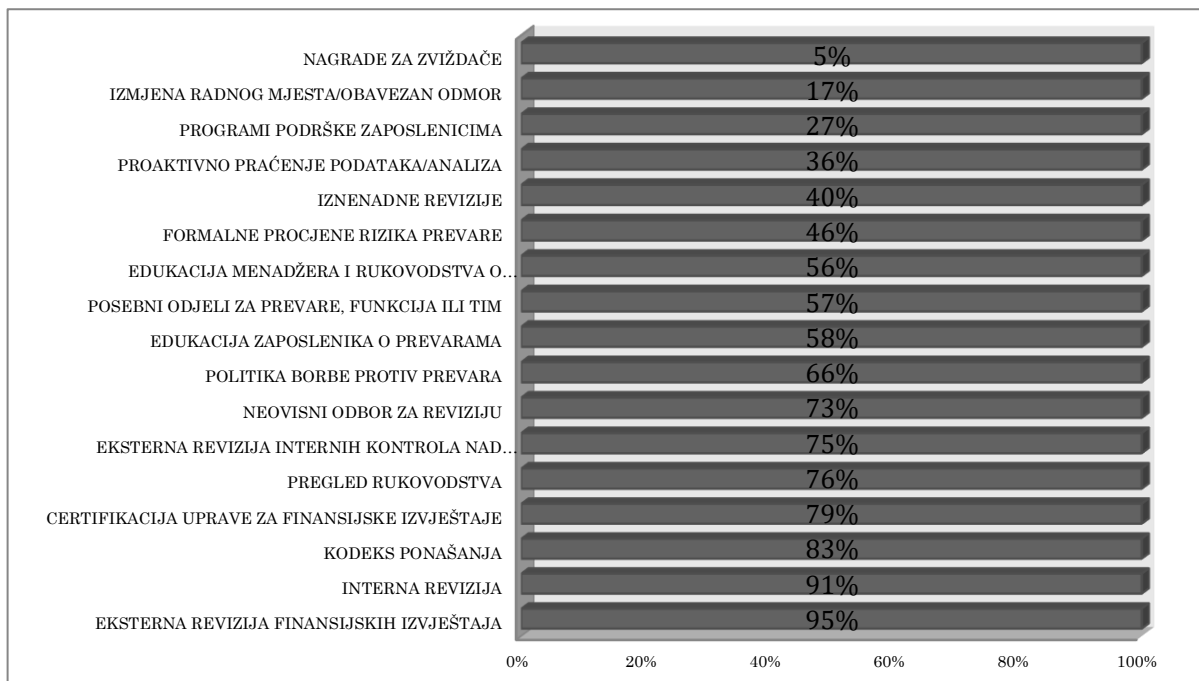
otkrivanje tih grešaka može biti teško ali ne i nemoguće. Otkrivanje i dokazivanje prevara je istraživački posao i zahtjeva iskustvo i logičko zaključivanje, znanja o psihologiji čovjeka, poznavanja šema prevare, i sl., (grafikon 5. i grafikon 6.).

Grafikon 5. Na koji način je na početku otkriveno postojanje prevare prema izvješću ACFE 2018. godine u (%) za Istočnu Europu i Zapadnu/Srednju Aziju

Izvor: Prilagođeno prema ACFE. (2018). Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse., dostupno na ACFE Inc (US) <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2018/>, (pristupljeno 22.03.2019).

Grafikon 6. Koje su najčešće primjenjene kontrole za otkrivanje prevara prema izvještaju ACFE 2018. godine u (%) za Istočnu Europu i Zapadnu/Srednju Aziju

Izvor: Prilagođeno prema ACFE. (2018). Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse., dostupno na ACFE Inc (US) <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2018/>, (pristupljeno 22.03.2019).

Uvođenje forenzičkog računovodstva i forenzičke revizije kao profesije efikasna je mjera za sprječavanje i otkrivanje grešaka, prijevара i manipulacija financijskim izvještajima poduzeća i većeg povjerenja javnosti i korisnika financijskih izvješća. Kako je u razvijenim državama svijeta već uviđena korist od informacija koje pruža forenzička revizija, realno je očekivati da će i na našim prostorima se razviti potreba za ovom djelatnošću. Greške, kriminalne radnje, manipulacije financijskim izvještajima su negativne pojave, kojima će države kao i računovodstvena a posebno revizijska profesija u budućnosti posvetiti značajnu pažnju. Budućnost revizorskih usluga se karakterizira u održavanju koraka sa očekivanjima javnosti i poslovnog okruženja.

1. ZAKLJUČCI

Iako menadžment poduzeća ima glavnu odgovornost za istinito i fer financijsko izvješćavanje, od velike pomoći mu mogu biti forenzičke računovođe i revizori. Razlog razvoja ovih oblasti je taj što su financijske prevare poprimile dimenzije društvene štete da se ovo područje ne može više zanemarivati. Forenzika predstavlja skup metoda u borbi protiv korupcije i financijskih prevара. Nedostatak specijalističkih znanja, tehnika i iskustava računovođa i internih i eksternih revizora kod istraga kažnjivih djela je jedan od ključnih razloga pojave forenzičkog računovodstva i forenzičke revizije.

Revizor prilikom revizije financijskih izvješća poduzeća ne može i nema za cilj otkrivanje prijevара. To je posao posebno osposobljenog istražioca prijevара, forenzičkog revizora. Budućnost revizorskih usluga se karakteriše u održavanju koraka sa očekivanjima javnosti i poslovnog okruženja. Forenzički revizori primjenjujući računovodstvena načela, vještine i istraživačke postupke, istražuju, prikupljaju dokaze i dokumentuju prijevare i manipulacije financijskim izvještajima. Forenzički računovođa ili forenzički revizor: kreira set misli o osjetljivost na neobično, gdje ništa nije standardno, fokus svog interesa stavlja na neuobičajenosti ili na izuzetke i šablon ponašanja, nastoji otkriti mogućnosti narušavanja kontrole u poduzeću u svrhu prevare koristi mnogo nižu granicu materijalnosti (akumulativnu materijalnost) kao razlog istraživanja prijevare. Forenzičko računovodstvo i forenzička revizija nije zakonska obveza, već se obavlja na zahtjev klijenta kod redovnih provjera poslovanja poduzeća, na osnovu pojave internih ili eksternih sumnji o poslovanju preduzeća, i sl.

Potreba za dodatnom edukacijom revizora u cilju sprječavanja i otkrivanja prijevара i manipulacija financijskim izvješćima, kao i otkrivanje primjene kreativnog računovodstva u Bosni i Hercegovini je velika, u očuvanju reputacije države, kao i u mogućnosti za privlačenje investicija.

U svijetu, ali i u državama regiona već su prepoznali svrhu forenzičkog računovodstva. Forenzičko računovodstvo je dostiglo najveći stepen razvoja u SAD-u, a nešto manje u državama EU. U SAD-u postoje univerziteti na kojima je akcenat stavljen na forenzičko računovodstvo. U Europi postoji niz edukacijskih programa za razvijanje profesije forenzičkog računovođe, dok se u Bosni i Hercegovini i državama regiona posljednjih godina popularizuje oblast forenzičkog računovodstva. Savez Računovođa i revizora Republike Srpske 2012. godine donosi Odluku o uvođenju profesionalnog zvanja certifikovani forenzički računovođa. To predstavlja bitan korak uvođenju ovog zanimanja u klasifikaciju zanimanja, kako bi ova profesija dobila mjesto koje ima u

većini država u svijetu.

Objedinjujući sve navedene argumente i dokaze u ovom radu, u potpunosti su dokazane hipoteze: Naučnim spoznajama o okruženju u kojem posluju poduzeća, finansijskim prijevarama i forenzičkom računovodstvu dolazi se do pretpostavki, da je uvođenje forenzičkog računovodstva i forenzičke revizije efikasna mjera za sprečavanje finansijskih prijevara i nerealnog prikazivanja finansijskih izvješća privrednih subjekata. Forenzičko računovodstvo i forenzička revizija popunjavaju prazninu koja postoji u radu nadzornih organa u dokazivanju prevara i drugih nedozvoljenih radnji u poduzeću. Poput drugih, tako i ekonomske nauke, naročito računovodstvo, revizija i financije u suvremenom poslovanju daju svoj doprinos u razjašnjavanju činjenica i postupaka koje za posljedicu mogu imati i sudski pravni postupak. Dokazivanje finansijskih prijevara koje nisu rijetkost, posebno sa ubrzanim razvojem informatičke tehnologije i digitalizacije se obavlja forenzičkim računovodstvom i forenzičkom revizijom. Forenzičko računovodstvo i forenzička revizija će u teoriji i praksi zauzeti mjesto koje joj i pripada.

REFERENCE

1. ACFE (2018): Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse., dostupno na ACFE Inc (US) <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2018/>, (pristupljeno 22.03.2019).
2. AICPA (2009): Characteristics and Skills of the Forensic Accountant, <https://www.aicpa.org/InterestAreas/ForensicAndValuation/Resources/PractAids-Guidance/DownloadableDocuments/ForensicAccountingResearchWhitePaper.pdf> (pristupljeno 25. 03. 2019.)
3. Bošković, M. (2011): Kriminološki leksikon, Matica srpska, Univerzitet u Novom Sadu, 1999, preuzeto od: Petković, A., Šta je zaista forenzičko računovodstvo?, Zbornik radova VI kongresa računovođa i revizora Crne Gore, Finansijsko izvještavanje u funkciji unapređenja poslovnog ambijenta u Crnoj Gori, Crna Gora.
4. Buckhoff, A., T. (2008): Forensic Audit vs. Financial Statements Audits, Current accounts, Georgia Society of CPAs, September/October 2008.
5. Kapić, R. (2002): Eksterna revizija, Ekonomski fakultet Tuzla, Tuzla.
6. Petković, A. (2011): Šta je zaista forenzičko računovodstvo?, Zbornik radova VI Kongresa računovođa i revizora Crne Gore, Finansijsko izvještavanje u funkciji unapređenja poslovnog ambijenta u Crnoj Gori, Crna Gora.
7. Piljić, J. (2012): Analiza finansijskih izvještaja – Utjecaj izbora i primjene računovodstvenih politika na finansijski položaj i uspješnost poslovanja gospodarskog društva, „Off-set“, Tuzla.
8. Simeunović, N. (2011): Prevare u finansijskom izvještavanju – metode njihovog činjenja, otkrivanja, prevencije i istraživanja, Univerzitet Singidunum, Department za postdiplomske studije, Beograd.